

ERICA. 5deJAARGANG: N° 3/1977.
 Driemaandelijkse uitgave van de Werkgroep Natuurgidsen Limburg;
 aangesloten bij NAL (NatuurActieLimburg).
 ZETEL: Natuurwetenschappelijk Museum, Bokrijk.
 REDAKTIE: alle Limburgse Natuurgidsen.

VOORZITTER: Tel: 011/413186.

VERZENDER:

Roger Schoebben, Dorpstraat, 16, 3745 Eigenbilzen.

SECRETARIAAT: Tel: 011/735279.

Penningmeesterschap: Bankrekening: 235-0010248-75.

Coördinatie van de wandelprogramma's:

Coördinatie van de vormingsactiviteiten:

Cecile Uleneers, Steenweg Linde, 24, 3570 Peer.

Coördinatie van het orgaan: Tel: 011/643616.

Verantwoordelijke uitgever:

Jef Leijssen, Bemvaartstraat, 36, 3583 Overpelt.

IN DEZE UITGAVE:

Dag lieve mensen, dag allemaal.....	2.
Natuurwandelingen in de herfst van 1977.....	4.
Vormingsactiviteiten voor de gidsen.....	6.
Nationale natuurbeschermingsdag;	
Mossenuitstap;	
Herfstwandeling in de Swalmvallei;	
Paddestoelenuitstap;	
Landschaps- en vogelexcursie naar Zeeland;	
Spinnen, een ondergewaardeerde diergroep.....	9.
Herfst.....	11.
Grote geesten houden van open ruimte,	
kleine geesten bouwen ze vol.....	12.
De Wateringen van Lommel-Kolonie.....	15.
Mossenidentificatie.....	19.
Sint Frans tot Broeder Mos.....	23.
Een NATUURFOTOGRAAF is in de eerste plaats NATUURBESCHERMER....	23.
Op de valreep.....	25.

Overname alleen mogelijk ten dienste van de natuurbescherming en	
na contact met de coördinator of de schrijver van het artikel.	

Meningen, stellingen en uitspraken, afgedrukt in deze uitgave, strijdig met de doelstellingen van Werkgroep Natuurgidsen Limburg, worden door de redactie van commentaar voorzien. Recht op antwoord wordt
 ***** gewaarborgd.*****

Dag lieve mensen, dag allemaal.

- Zoals je kan zien, verschijnt Erica vanaf dit nummer in haar nieuwe kleedje. Zoals reeds gezegd, is dat te danken aan Het Belang van Limburg, DE milieuvriendelijke krant, die volledig achter onze inzet staat, een groen Limburg ten bate. Hartelijk dank, lieve mensen, hartelijk dank namens allen.
- Het verlof is weer voorbij. Wij zijn weer opgeladen; de batterijen zitten weer barstensvol; we kunnen weer een jaartje verder; we vliegen er weer tegenaan.
- Allemaal bedankt voor de mooie kaart. Het was om te watertanden. Toch waren we weer blij thuis te zijn. Jaja, oost west, thuis best geldt nog altijd. Ik heb wel eens horen zeggen: "Ach, ik krijg stilaan genoeg van al dat rondgerak. 't Is hier ook mooi." Bravo. Ik geloof dat we daar kunnen inkomen. Ik geloof, dat we moeten komen tot het inzicht, dat elke nutteloze verplaatsing ook als milieuschennend overkomt. We belasten er een ander milieu nutteloos mee. Hoe leerrijk, gezellig en fijn reizen ook is, ik geloof dat ons eigen milieu rijk genoeg is om er nooit genoeg van te krijgen en er de bron te vinden voor elke heropstanding. Ik geloof, als we dat zien, dat we er dan pas zijn. Reizen is tenslotte een statussymbool geworden, waarvan de reclamepsychologie handig gebruik maakt om er een pak geld uit te kloppen.
- Op zondag, 18 september 1977 gaat de nationale natuurbeschermingsdag door in de Vlaamse Ardennen rond de Kwaremont. Eigenlijk is het maar weer eens een betoging tegen de betonmaniakken. In het land der dwazen is éénoog koning. Éénoog ziet maar aan één kant, de kant van de geldbeugel. Daarom moeten we maar weer eens goed van ons laten horen. We moeten de knoeiers nog maar eens een halt toeroepen.

Ditmaal gaat de tocht naar het land van Professor Ulricht Libbrecht, de geestelijke vader van de natuurbescherming in het Vlaamse land. De man, die onze zinvolle motieven een woordelijk aanschijn gaf. De man, die in staat bleek boeren en natuurbeschermers te verenigen in één hechte groep die vecht voor dezelfde doelstelling. De man, die altijd bereid is geweest Limburg bij te springen in zijn hopeloze strijd tegen de intercriminele zakkenvullers van de E-39. De man, die ons steeds op zijn pallieteriaanse manier kwam oppeppen met zijn talloze winterse spreekbeurten. Ook deze winter zal hij weer van de partij zijn. De man, van wie we allemaal houden als van een vader: het symbool van goedheid, eerlijkheid, trouw en een optreden: recht voor de vuist, met open vizier.

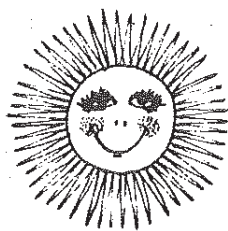
Laten we massaal deelnemen aan deze manifestatie met alles wat deel aan ons is. Deze manifestatie is zo belangrijk als de anti-A-24betoging te Hasselt in april jongstleden. Niet alleen voor Libbrecht maar ook voor het idee. Limburg én Vlaanderen moeten over en met Antwerpen eindelijk één worden in de strijd voor hetzelfde doel: een beter leefmilieu, waar voor iedereen een plaats is met gelijke kansen om te leven in een gezond midden.

-Als er zijn, die nog wat geld over hebben van hun verlof, die kunnen dat investeren in de actie gevoerd voor het behoud van de Nationale Zoo. Het is onnodig te zeggen welke waarde de Zoo heeft op opvoedkundig, vulgariserend, wetenschappelijk en steunend vlak. De Zoo is gewoon een monument, hij moet overeind gehouden worden. Ze mag gewoon niet om zeep gaan en toch zeker niet als het gaat om wat slijk der aarde. Wat heeft voor ons nog minder waarde?

Daarom, al wie kan en wil helpen kan dat langs het C.V.N-secretariaat te Antwerpen. Laten we een voorbeeld stellen. Niemand mag in gebreke blijven want iedereen van ons kan in onze welvaartstaat iets missen.

Je krijgt er trouwens een mooie reproductie voor om tegen de muur te hangen. Een werk van de Vlaamse Symbolist Alfred Ost, een man die zich ook niet liet kennen, een begenadigd tekenaar, een groot bewonderaar van de natuur met een grote liefde voor de dieren, een man die nooit afliet. Het is de moeite.

Namens de redactie: Jef Leijssen.

HET IS ONTHUTSEND, DAT DE MENS, DIE DOOR
DE WETENSCHAP ZO BOVEN DE DIEREN UITGROEI-
DE, NU PAS TOT HET INZICHT KOMT, DAT HIJ
MEER AANDACHT MOET BESTEDEN AAN ZIJNANI-
MAAL GEDRAGSPATROON.....
.....RIK LANCKROCK.

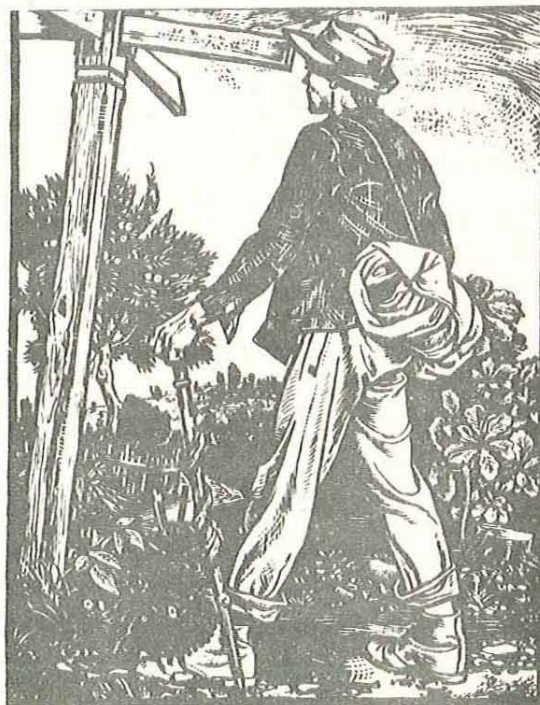
4. Op wandel.....

NATUURWANDELINGEN IN DE HERFST VAN 1977.

- 4 sept: De Teut-Zonhoven: bos, hei, duin, vennen. Gids: H/J Tielens.
14 00 uur a/d voet v/d Teut. 13 45 a/d kerk te Zonhoven.
- 4 sept: Grote Heide Opglabbeek: bos hei, vennen.
Gidsen; L.Hubrechts, P.Jacobs, G.Drijkoningen.
14 00 uur, Wandelpark parking, Grote Heide, Opglabbeek.
- 4 sept: Wateringen Lommel-Kolonie. Gidsen: Groep Noord-Limburg.
Laarzen gewenst; geen honden toegelaten, ook niet a/d leiband.
14 00 uur a/d Cristelhoeve, einde Koloniestraat, Lommel.
- 11 sept:
De Bek-Neeroeteren: gemengd gebied. Gids A. Van de Sande.
14 00 uur a/d Parking Eilandje, Neeroeteren.
- 11 sept: Herckenrodebossen-Kermt. Gids: Rik Jacobs. Bos en Veld.
09 30 uur, zaal Kermeta, Kermt, Hasselt.
- 18 sept: Mombeek en Herkvallei- St Lambrechts-Herck. Gids: J.Gilissen.
09 30 uur, kruispunt Sasput- Steenberg en Muntelbeek.
- 18 sept: Tessenderlo-Oosterbergen. Gids: Werkgr. Ecologie Tessenderlo.
14 00 uur. Gemeentehuis Deurne bij Diest.
- 18 sept; Stamprooierbroek-Molenbeersel. Gids: L.Thijs en J.Faassen.
14 00 uur. Parking Urlobroek, Woutershof, Molenbeersel (KIN.)
- 25 sept: Natuurpark Keha: vijvers, loofbos, naaldbos.
Gids: R.Schoubben; M.J.Habets, A.Stulens. 14 00 uur, Hoefaart-
Eigenbilzen(overkant kanaalbrug, richting Eigenbilzen-Gellik).
- 2 oct: Wateringen Lommel-Kolonie: zie 4 september.
- 2 oct: De Lange Vijvers. Gids W. Bartels.
09 30 uur, Parkhotel, Genker steenweg, Hasselt.
- 2 oct: Varen donck. Herfsttocht in Varendonck en de Favoritjes.
Laarzen gewenst. Gids; L. Berghmans, G. Van Gool.
14 00 uur A/H vroeger gemeentehuis Varendonck: tussen Veerle
en Westerlo.
- 16 oct: Domein Kiewit-Hasselt: park en bos. Gids: L. Perilleux.
09 30 uur. Parking Domein Kiewit, Hasselt.
- 16 oct: Tessenderlo-Asdonck. Gids: Werkgr. Ecologie Tessenderlo.
14 00 uur, Kiewitshoeve, Engsbergen, Tessenderlo.

- 16 oct: Stamprooierbroek-Molenbeersel. Gids: J. Peeters.
14 00 uur, Parking Urlobroek, Woutershof, Molenbeersel 5KIN°.
- 23 oct: Domein Bokrijk-Genk: vijverwandeling. Gids: W. Barthels.
09 30 uur, Parking Museum (rond punt). Domein Bokrijk-Genk.
- 6 nov: Platweyers-Hasselt: vijvers en broek. Gids: P. Evers.
09 30 uur a/d kerk Kiewit, Hasselt.
- 6 nov: Dommelvallei-Peer. Gids: Werkgroep Isis, Peer.
14 00 uur, Molhemstraat, 5, Peer. Gemeng gebied.
- 13 nov: Borgraeve omgeving-Hasselt. Gids: W. Barthels.
09 30 uur, Ontmoetingscentrum "De Borgraef, Hasselt.
inrijden naast Parkhotel, Genker steenweg, aanwijzingen volgen).
- 20 nov: Herckenrodeabdij-Kuringen, Hasselt: park en Demeroevers.
Gids: J. Gilissen, S. Eyckerman.
09 30 uur, dreef over de autoweg voor het wit abdijgebouw.
- 20 nov: Averbode: bossen rond de abdij. Gids: Werkgr. Ecologie Tesen.
14 00 uur aan de abdij van Averbode.
- 18 dec: Domein Bokrijk-Genk: vijverwandeling: zie 23 oktober.
- 18 dec: Tessenderlo-Groenpoort; Gids: Werkgr. ecologie Tessenderlo.
14 00 uur op de Markt te Tessenderlo.

Al deze wandelingen mogen vrij en door iedereen worden gevolgd. Ze zijn steeds kosteloos. Het terrein en de afstand zijn geschikt voor wandelingen in familieverband. De tijdsduur bedraagt van 2 tot 3 uur. Stevig schoeisel is gewenst. Een kijker en een gids zijn aan te raden. Groepen kunnen steeds contact opnemen met het secretariaat. Tel: 011 73 52 79;

DE NATUUR BESCHERMEN EN BEWONDEREN IS GEEN SENTIMENTELE BUITENSPO-
RIGHEID, MAAR EEN VITALE NOODZAAK.....

VORMINGSACTIVITEITEN VOOR DE WERKGROEP LIMBURGSE NATUURGIDSEN.

ZONDAG 18 SEPTEMBER.

BEELNAME A/D NATIONALE NATUURBESCHERMINGSDAG I/D VLAAMSE ARDENNEN.

De Werkgroep Limburgse Natuurgidsen neemt deel aan de Natuurbeschermingsdag, die dit jaar in het teken staat van de problemen rond de aanleg van de autowegen (hier de A-9), het stijgend aantal ontworpen industrieparken (dat ze eerst de bestaande maar zien vol te krijgen), en de zandgroeven in de natuurparken (degenen die op de maan willen leven, moeten maar vertrekken).

PROGRAMMA:

---Voormiddag: receptie en geleide wandeling over de mooie heuvels, hellingen en glooiingen van de Vlaamse Ardennen, een uniek landschap.

Middag: Pic-nic op de Kwaremont; drank ter plaatse; bezoek aan de kunstenaarstentoonstellingen; kijken naar volksdansen.

Namiddag: Officiële manifestatie en daarna geleide wandeling door het Brakelbos dat bedreigd is door de A-9. Einde: rond 18 00 uur.

INSCHRIJVING: Cecile Uleneers, Steenweg Linde, 24, 3570 Peer.

Tel: 011 735279. Giro: 000-0609759-17.

Prijs v/d bus: 150 frank. Plaats van opstappen opgeven.

BUSREGELING: 7.00 uur: Genk Markt. -7.10 uur Kanaalkom Hasselt.

7.20 uur: Zonhoven Kerk.

7.25 uur: Houhalen Gemeentehuis.

7.30 uur: Helchteren Kruispunt.

7.35 uur: Hechtel kruispunt.

7.45 uur: Leopoldsburg Station.

7.50 uur: Parking oprit autoweg Kwaadmechelen.

MEENEMEN: stevige laarzen, een goed humeur, een goeie betogersgeest, een kijker, enne.... de nodige moppen over de betonhaaien v/d E-39.

ZATERDAG 24 SEPTEMBER.

MOSSENUITSTAP MET PATER LANDEWALD.

Plaats: rond het heilig Hartcollege te Heusden.

Verzameling: om 14.30 uur aan de poort van de kapel.

Wie Landewald zegt, weet dat er iets kan geleerd worden. Hij zegt wel dat hij oud is en versleten, maar ge moet er maar eens mee gaan wandelen; hij kent geen verpozen. Inzake enthousiasme kunnen we allen er nog iets van opsteken.

We zitten hier in de wereld van het heel kleine, het miniscule, maar daarom niet minder waardevolle. Even watertanden.... muisjesmos, gaffelmos, pluisjesmos, purpersteeltje, peertjesmos, dikkopmos, boompjesmos en ga zo maar door.... En dat allemaal op een oppervlakte van niets. Ondertussen wordt er nog wat opgedist over een grasje, een vogeltje, een plantje, een paddestoel, een boomsoort, het kan niet op.

En dat allemaal met een steeds stijgende hunker en verlangen om de jarenlange opgespaarde kennis joviaal en met een gul gebaar door te geven. Hij staat als het ware te popelen om ons te verrijken met wat

hij allemaal weet. Laten we hem niet ontgoochelen. Wie het kleine niet begeert is het grote niet waard. Raadpleeg eerst de bijgevoegde lijst van zijn hand als voorstudie.

MEENEMEN: een minimum 8-maal vergrotende loupe. Doormeter is best 25 mm om beter te kunnen zien. Laarzen, geduld, scherpe oogjes.

ZONDAG 16 OCTOBER.

HERFSTWANDELING IN DE SWALMVALLEI vanaf Kalterherberg tot voorbij de Perlbachstuw (15 km). Bezoek aan Monchau.

De vallei van de Swalm ligt in het natuurpark Nord-Eifel en sluit aan bij onze Hoge Venen. Het is een fraai golvend landschap met overwegend naaldbossen op de kammen en steile hellingen. Op de zachte glooiingen omkransen weilanden de unieke valleitjes. De vallei van de Swalm is in de buurt van Kalterherberg botanisch interessant.

Vanaf een steile helling, op een rots, heb je een prachtig panorama over de vallei, waar de rivier zich door vele meanders een weg baant.

INSCHRIJVING: Cecile Uleneers, Steenweg Linde, 24, 3570 Peer.

Tel: 011 735279. Giro: 000-0609759-17.

Prijs v/d bus: 150 frank; vermelden: excursie Swamvallei.

Wie stort na 10 oktober, moet even naar Cecile bellen.

Leiding: Willy Peumans.

BUSREGELING: 7.00 uur: Genk Markt.

7.10 uur: Zonhoven Kerk.

7.20 uur: Hasselt Kanaalkom.

Terug: rond 19.00 uur (zeggen ze.....).

MEENEMEN: laarzen of zware schoenen, kijker, gids, boterhammen, een blijf lach en moppen van 't vaatje.

ZATERDAG, 22 October, 14.00 UUR.

PADDENSTOELENUITSTAP MET GUST CLAES; op Kelchterhoef. Abdijhoeve.

Hij zal ons voorstellen aan de ridders van de nacht. De planten die alles terug afbreken tot de bouwstenen van de natuur. Mooie namen hebben ze anders wel: tranende franjehoed, vliegenzwam, glimmerinktzwam, knolparasolzwam, hanekam, bitterzoet, melkzwam, enz.....

Maar die mooie namen verbergen soms een gevaarlijke inborst. Klein zijnde, geloofden we dat er kaboutertjes in woonden. We weten ondertussen wel beter. En dat er geen vaste regels bestaan om uit te maken of ze giftig, dan wel smakeloos of eetbaar zijn, weten we ook.

Er is maar één gouden stelregel om zeker te weten hoe het zit: studeren. Studie is veel gemakkelijker onder leiding van iemand die er iets van kent. Zo iemand is Gust. Kom af, profiteer er van, leg hem op de plank. Niet allemaal tegelijk, a.u.b.

MEENEMEN: laarzen, gids, loupe, geduld.

ZONDAG 27 NOVEMBER.

OP LANDSCHAPS- EN VOGELEXCURSIE NAAR ZEELAND met de Wielewaal.

Met Wielewaal Midden-Limburg naar Zeeland. Dat hoeft geen betoog. We kennen allemaal de roep van de vlakte waar land en water toehoren aan ganzen, eenden en zwanen. De zilte zeelucht bijt diep in de longen. Je zal naar adem snakken.

Het land bekoort door zijn eindeloze gezichtseinders. Groepen gevleugelde stippen zijn steeds op weg naar hun rijke voedseltafels: schorren, graslanden of akkers. Tussen biljartvlakke velden trekken kaarsrechte sloten hun dambordlijnen. Zij zijn de verblijfplaatsen van een rijke fauna. Hier kan men ademloos horen, zien en zwijgen.

Maar dan moet je wel meegaan.

INSCHRIJVING/ Frater Richard Baeten, Kleine Hemmen, 4, 3520 Zonhoven.

Tel: 011 813243., na 18.00 uur. Prijs: 250 frank.

Voor de middagpauze wordt een drankgelegenheid bezocht.

Na de tocht: 30 minuten rust in café, waarna terugreis.

Geen, maar dan ook geen gelegenheid om mosselen te eten.

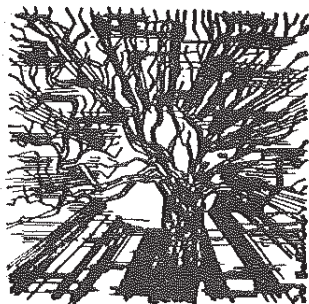
Terug voor 21.00 uur.

BUSREGELING: 6.00 uur: Genk Markt.

6.10 uur: Hasselt Kanaalkom.

6.20 uur: Zonhoven Kerk.

MEENEMEN: Boterhammen, vogelgids, kijker, laarzen, goed humeur.

MORGENSTOND.

ik rook de frisse morgendauw,
een leeuwerik vloog vliegensgauw;
alsof hij ergens op tijd moest zijn,
toen dacht ik: vogels kennen uur noch tijd,
wat jammer: voor alle mensen niet te zijn,
zoals dat klein vogelkijn.

R.C.

Het beestje van de maand. 9.

SPINNEN, een onmisbare en te weinig gewaardeerde diergroep.

Bij de meeste mensen hebben spinnen tot heden een overwegend ongunstige naam gehad. In het verleden en nu nog soms, werden spinnen gebruikt om bepaalde griezeleffecten te bekeemen. Men denke maar aan heksen en tovenaars in oude verhalen uit onze kindertijd, en aan sommige thrillers.

Bij velen veroorzaken spinnen zelfs angstgevoelens. Wellicht houdt dit verband met de lange poten en de snelle bewegingen die sommige ^{soorten} uitvoeren. Tevens houden bepaalde spinnen zich binnenshuis op in donkere hoeken en spleten van de muren. Daarbij komt nog de algemene opvatting dat spinnen giftig zijn. Nu is het zo, dat spinnen geen planteters zijn, maar vleeseters. Het zijn dus roofdieren die hun prooi levend vangen en met gif doden. Hun prooi bestaat voornamelijk uit kleine insecten; soms zijn deze echter groter dan de spin zelf. Voor al deze kleine diertjes, waarvan velen ons 's zomers wel eens irriteren, zijn spinnen dus een dodelijk gevaar.

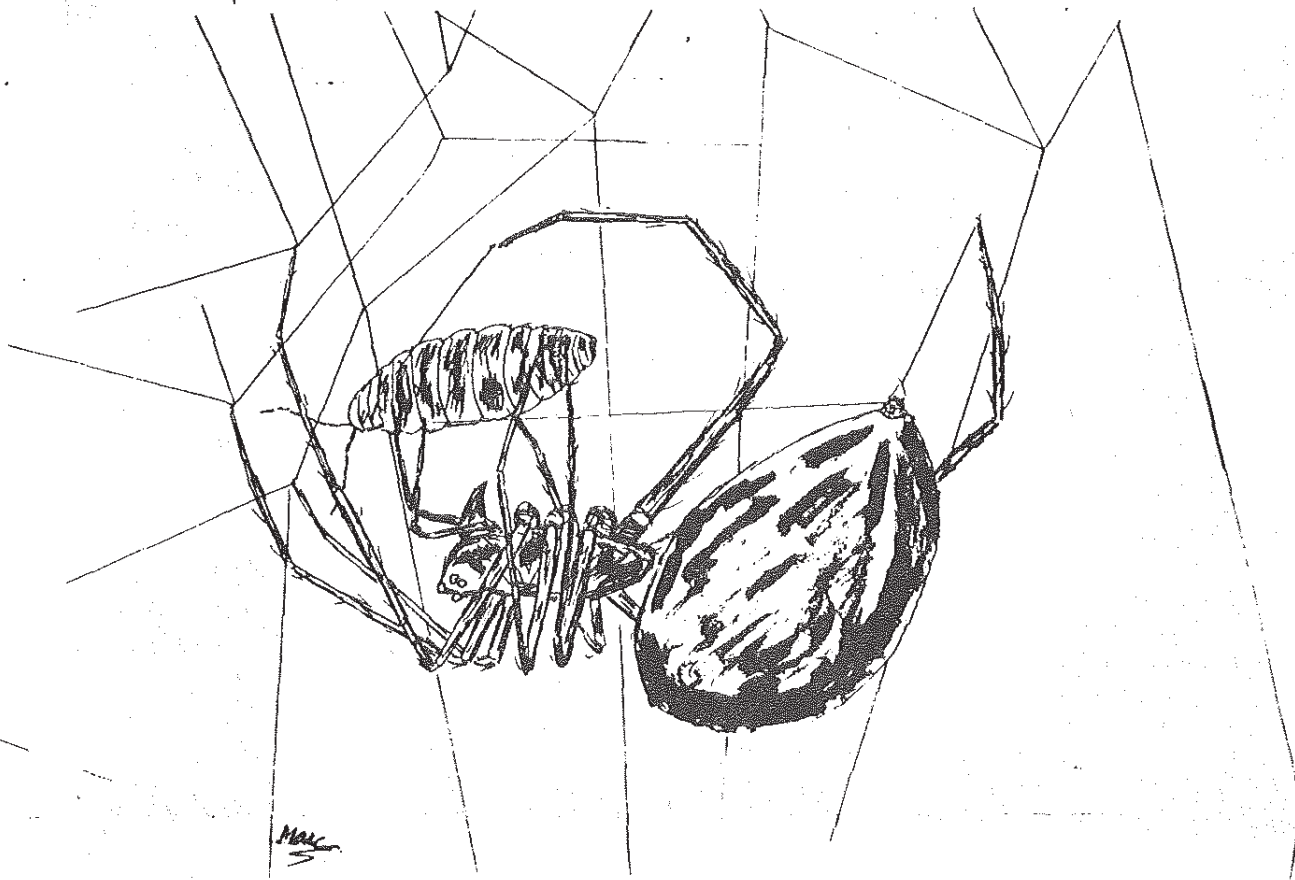
Of spinnen voor mensen gevaarlijk zijn, hangt af van enkele overwegingen. Vooreerst moeten de kaken krachtig genoeg zijn om door onze huid te dringen. Nu is de huid van een baby zachter dan bij voorbeeld de huid van een landbouwer. Ook de plaats van de beet is van belang: slijmvliezen zijn niet in dezelfde mate bestand als de eelt op de handen. Van onze inheemse soorten is geen werkelijke gevaar te dulden.

Toch blijkt dat de mens vijand nummer drie is van de spin. naast de vrij talrijke doodslagen die in en rond de huiselijke omgeving regelmatig plaats vinden, en waar de meest uiteenlopende methoden voor worden gebruikt, is er nog de chemische bestrijding van schadelijke insecten. Een Amerikaans onderzoek op een katoenplantage toonde aan dat bespuitingen met gechloreerde waterstoffen (o.a. DDT), in combinatie met zwavel, de spinnen praktisch helemaal uitroeide.

Dat spinnen enigszins nuttig zouden kunnen zijn komt bij de meeste mensen niet of nauwelijks op. Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat in Engeland gemiddeld 130,8 spinnen voorkomen per vierkante meter. Dat is 1.308.000 spinnen per hectare. Deze bevolkingsdichtheid van spinnen werd bepaald in een groot aantal verschillende milieu's. Als men nu veronderstelt dat iedere spin in de loop van één jaar slechts 1/5 gram aan insecten opeet, dus niet meer dan bij voorbeeld tien vliegen of twintig bosmieren, en dat is voor sommigen een hongermaal, dan komt dat per hectare neer op een verdelgingsgetal van $1.308.000 \times 0,2 \text{ gram} = 261600 \text{ gram}$ of 261 kg insecten per hectare per jaar.

Een andere vergelijking kan toegepast worden voor ons land. In België wonen globaal 10 miljoen inwoners op 30.514 vierkante kilometer. Dit is een bevolkingsdichtheid van ongeveer 3,17 mensen per hectare. Stelt men het gemiddelde gewicht van een mens op 65 kg, dan bevindt zich in ons land ongeveer 205 kg mens per hectare (3,17 x 65 kg). Combineert men

dit met het vorig cijfer van 261 kg prooi per hectare per jaar, dan zouden onze Belgische spinnen in één jaar ruim het gewicht aan mensen in ons land opeten.

Deze cijfers mogen als strikt wetenschappelijk beschouwd worden. In werkelijkheid liggen de getallen nog veel hoger. Bristow, een Engels spinnenkundige, heeft op één dag meer dan vijfhonderd kleine insecten aangetroffen in het web van een kleine wielspin (*Araneus quadratus*). Men moet ook niet verwonderd zijn over de uitspraak van de Amerikaan Mc Cook, die beweerde dat het voorkomen van menselijk leven in vele gebieden van de bewoonde wereld, slechts te danken is aan de aanwezigheid van de spinnen.

Verder onderzoek gaat de richting in om schadelijke insectenplagen in de bosnijverheid te bestrijden met biologische middelen in plaats van met chemische. Een niet geringe medewerking komt van de spinnen. Ongeveer de helft van de Duitse spinnensoorten (425) leeft bij uitstek in het bos. Iedere soort heeft een eigen vangmethode ontwikkeld; heeft daarbij een aparte levenswijze, en is gebonden aan het typisch biotoop. Het spreekt dan ook vanzelf, dat elke spinnesoort een voorkeur heeft voor een ander prooidier.

Om werkelijk nuttig te zijn in de bosbouw is het nodig dat de spin op dezelfde plaats en hoogte voorkomt als het schadelijk insect. De boomkruinen blijken het meest gevoelig te zijn aan het ongedierte. Zo kwamen in de kruin van een oude den op 868 spanrupsen slechts 155 spinnen voor. Bij een andere oude den kwamen in een gemengd bos, 567 spanrupsen voor en 163 spinnen. Hieruit zou blijken dat het biologisch gezonder is gemengde aanplantingen aan te leggen van in dit geval: naald- en loofbomen.

In het algemeen kan man wel zeggen dat al die "vieze" spinnen ons van een hele hoop insecten en andere dieren verlossen. Zij zijn dus evengoed als al die andere dieren een natuurlijke en onmisbare schakel in de biologische kringloop.

Laten wa daarom een beetje meer waardering hebben voor die wondere wereld van de spinnen. Ze zijn een nadere kennismaking meer dan waard. Er is in het dierenrijk vrijwel geen enkele andere groep met zulke verschillende leefwijzen en gedragingen.

Goede moed.

Marc Jansen.

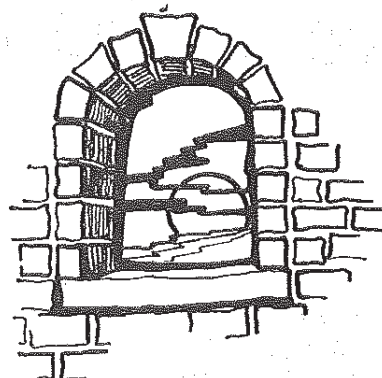
Nota van de redactie: Marc is eveneens auteur van een fantastische diamontage over spinnen/ Contactadres: Brugstraat, 16, 3690 Bree.

HERFST.

Stil zoals het vroeger was,
toen wij er nog niet waren,
liggen op het koele gras,
de goudgele herfstblaren.

Ik kijk er naar en ik denk
aan een heel oud verleden,
dat steeds met dezelfde wenk
weer aantreedt in het heden.

Over 't land waakt eenzaamheid,
dat is zo aan te raken,
terwijl bladeren gespreid
het najaar vervolmaken.

GROTE GEESTEN HOUDEN VAN OPEN RUIMTEN,
 KLEINE GEESTEN BOUWEN ZE VOL.

Een overzicht en bespreking met hun historische voorgeschiedenis van de landschappen in Noord-Limburg, die door de A-24 zoniet vernield, dan toch zeer ernstig zullen worden beschadigd, in alle geval voor altijd veranderd.

Wie enig inzicht wil verwerven in de opbouw van een landschap, moet een resultante maken van verschillende op elkaar inwerkende krachten. Het zijn vooral de bodemgesteldheid, de temperatuur en de hoogteligging, die aan de basis liggen van de landschapsvorming. en de begroeiingswijze. Deze laatste is verantwoordelijk voor de verdamping, die op haar beurt de hoeveelheid neerslag bepaalt. Samen vormen zij de elementen van een micro-klimaat, dat op zijn beurt nog eens invloeden ondergaat van buitenaf.

Op zichzelf is een landschap volledig in evenwicht. Het is de woonplaats van alle in elkaar passende schakels van een voedselketen die er bij hoort. Aan zichzelf overgelaten zal het landschap slechts heel langzaam veranderen over zeer lange termijn. Ingrepen van de mens hebben echter dikwijls bruske wijzigingen voor gevolg. Aan deze ingrepen liggen steeds economische motieven ten grondslag, waarvan het zoeken naar DIRECT voordeel steeds aan de basis ligt.

De oorspronkelijke begroeiing van de Kempen was loofbos. De verkoeling van het klimaat en de begrazing veranderde dit in een meer open landschap. Een gedeelte daarvan bestond uit vochtige beekdalen met elzen-berkenbos. De hoger gelegen percelen waren één onafzienbare heidevlakte.

Alhoewel de Kempen een continue bewoning kende, is er nooit een diepgaande kolonisatie geweest. Andere gebieden waren waarschijnlijk aantrekkelijker dan de onvruchtbare Kempen. Een sterke romanisering of frankisering heeft dan ook nooit plaats gehad. De middeleeuwse adel had evenmin belangstelling aangezien er niets viel te rapen. Kloosters werden er niet gesticht en van de kleine steden ging geen belangrijke invloed uit.

Een eerste belangrijke ingreep van de mens in het landschap, bestond in de ontwatering van de vochtige beekdalen, om ze om te vormen tot landbouwgebied. Een nog droger en nog onvruchtbaarder hinterland waren daarvan het onmiddellijk gevolg. De meeste boerderijen werden ingeplant aan de rand van de beekdalen. Akkers, hooi- en weilanden werden omzoomd door heggen en houtkanten. Dit niet alleen als bescherming of afsluiting, maar ook voor het breken van de wind en voor de bevordering van de vruchtbaarheid door de humusvorming.

Een tweede belangrijke ingreep gebeurde in de 11°-12° eeuw, toen abdijen en kapittelkerken uitgestrekte domeinen verwierven in de Kempen door koop of schenking. Zij deden belangrijk ontginningswerk. Dit

leidde tot een betere uitbating en een zeer grote uitbreiding van het landbouwareaal.

Een derde belangrijke ingreep in het landschap had plaats tijdens het Oostenrijkse tijdvak. Maria-Theresia vaardigde in 1772 een ordonnantie uit, waarbij alle woeste gronden binnen 3 jaar moesten ontgonnen worden, zoniet werden ze staatseigendom. Het gevolg laat zich raden. Kloosters en vermogende particulieren lieten zoveel mogelijk grond ontginnen en de onvruchtbare percelen, die niet voor landbouw in aanmerking kwamen werden bebost.

Aan het Oostenrijks Hof verbleef ene Eugeen van Olmen, grondeigenaar te Poederlee bij Herenthals. Boomkundige van beroep, was hij specialist in winterharde boomsoorten. Inwoner zijnde van de Kempen was hij vertrouwd met de nukken van het extreme klimaat en kon hij dit vergelijken met dat van Oostenrijk. Hij kende de schade, die jaarlijks optrad aan het loofhout, door de onregelmatige Kempische vorst. Met zijn kennis van de winterharde soorten adviseerde hij deze in te voeren in de Kempen.

Of dit een gelukkige keuze was valt te bezien, maar het aanschijn van de Kempen veranderde er totaal door. Het eertijds volledig open en onvruchtbaar land veranderde in een bosrijk gebied, waarvan de horizonten een heel ander uitzicht kregen.

De volgende ingreep, die vooral plaatselijk veel invloed had op het aanschijn van de landschappen, was de aanleg van het Kempisch Kanaal in 1846. Oorspronkelijk alleen bedoeld als Maas-Scheldeverbinding werd het ingeschakeld in een bevlooiingsplan tussen Mol en Bocholt. Alle heidegronden ten Noorden van het Kanaal werden daardoor voor ontginning bereikbaar. Zij werden omgevormd tot de zogenaamde vloeiveiden.

De verharding van de grote verbindingswegen en de aanleg van de spoorwegen waren eveneens sterk ingrijpend. De invloed van de bijhorende bewoningsconcentraties mag evenmin worden onderschat.

Een belangrijke landschapswijziging, was de massale aanplanting van populieren op de aangelegde vloeiveiden vanaf 1900. De voor- of nadelen laten we buiten beschouwing. De invoering van het kunstmestgebruik maakte de ontginning van de slechtste gronden mogelijk. Daardoor verdwenen nu weer meer en meer de naaldboutbossen, wat weer een voortdurend verder schrijdende landschapsverkaling voor gevolg had. Industrievestigingen met hun decennialange ongecontroleerde lucht- en waterbezoedelingen hadden eveneens een grote invloed op het landschap. Deze vestigingen hadden eveneens een verhoogde bewoningsdichtheid voor gevolg.

En thans, als klap op de vuurpijl: de A-24. Deze weg van ergens naar nergens, wordt volgens een enquête van Sobemab door 67 o/o der Limburger overbodig geacht. Toch doet men steeds maar door.

De as van de A-24 loopt ongeveer evenwijdig aan die van de "Bergeykse Dijk", één van die typische oude Kempische wegen, die plaatselijk door iedereen zijn gekend. Vervolgens loopt hij ruw geschat parallel aan de Dommel. Voor een overzicht van de landschappen vertrekken we aan het grenskantoor van Lommel-Kolonie.

Onmiddellijk snijdt de A-24 een gedeelte van de vloeiveiden doormidden. Een brede gang populieren zal worden gekapt. Dit zal invloed hebben op de anderen bij storm. Aan de "Hoog Brug" overschrijdt hij een aanvoerkanaal. Dit werd vroeger gebruikt, om het gewonnen hooi met platte schuiten te vervoeren naar het Kempisch Kanaal.

Om het afdalend relief van het landschap te volgen, werd in het aanvoerkanaal een sas ingebouwd. Dit verkeert momenteel in een zeer vervallen staat. Het is dan ook sedert de oorlog reeds verwaarloosd. Men kan zich de vraag stellen, of het niet raadzaam is, dit sas in het raam van de industriële archeologie, waar men thans de mond van vol heeft, te restaureren en te bewaren. Ten slotte heeft het altijd deel gemaakt van de vloeiveiden.

De naam "Hoog Brug" is ontstaan door haar verhoogde ligging. Dit was nodig om de hoog beladen schuiten toe te laten er onderdoor te varen. Thans wordt het kanaal nog gebruikt als spijssloot.

Links van de "Hoog Brug" bevindt zich het zogenaamde "Bassin". Het is een komvormige plas, gelegen tegen de Nederlandse grens. De schuiten hadden hier voldoende ruimte om te draaien. Het is nu de groeiplaats van vele plantensoorten en de broedplaats van vele soorten waterwild.

Gaande over de "Hoog Brug", door een dreef van statige zomereiken, heeft men links en rechts een ruim zicht over de vroegere heidevelden. Thans zijn ze allen met veel zweet omgevormd tot landbouwgrond. Aan de rechterkant zullen ettelijke hectaren ten offer vallen aan de betonwals.

Dan komen we liks aan het "Hagevenreservaat". De naam is ontleend aan één van de twee wterplassen, die nog in de plaatselijke heide voorkomen. Het reservaat is eigendom van de gemeente. Het werd sedert 1961 voor 30 jaar in huur genomen door de Belgische Natuur en Vogelreservaten.

Dorspronkelijk 47 Ha groot, laggerekt liggend langs de Nederlandse grens, werd het reservaat uitgebreid door recente aankopen door de Provincie. Deze aankopen hebben hun definitieve bestemming nog niet verkregen. Hiermee wil de Bestendige Deputatie een pleister plakken op de wonden geslagen door de A-24. Hij zal het fourageergebied van het reservaat grondig aantasten en voor altijd vernielen.

Een nieuw reservaat.....

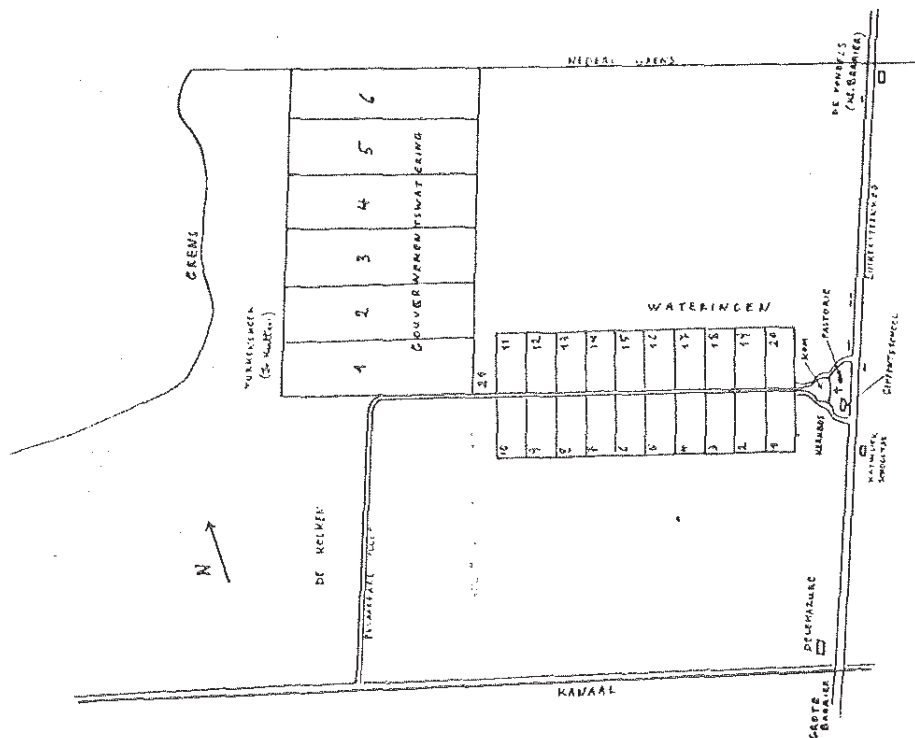
15.

DE WATERINGEN VAN LOMMEL-KOLONIE, een nieuw wandelterrein.

In 1975 werd door ISIS, Peer en REM, Lommel in samenwerking met de plaatselijke natuurverenigingen een dossier gebundeld met aanmerkingen ophet ontwerpgevestplan Neerpelt-Bree. Daarin werd gevraagd, het gebied op kaart Overpelt 17/4 aangeduid als natuurgebied (N), vanaf de spijssloot voor de vloeiveiden op te nemen als natuurreservaat (R). Wij vroegen dus een verstrenging van indicatie. De reden daarvoor is de hoge wetenschappelijke waarde en zijn voorkomen als Europees Unicum inzake cultuurhistorische bevoeiingstechniek.

Een woordverklaring ter onderlijning van de zeldzame waarde. Ingevolge de grote armoede, die in de beide Vlaanderen heerste omstreeks 1845, besloot de regering een gedeelte van de bevolking naar de dunbevolkte Kempen te lokken. Om de vruchtbaarheid te verhogen was reeds besloten tot bevoeiing van de schrale Kempische grond. Het Kempisch Kanaal (1846), dat oorspronkelijk alleen was bedoeld als een verbinding van de Maas met de Schelde, werd in het bevoeiingsplan ingeschakeld. (1847). Het kanaal dat hoger ligt dan de natuurlijke bodem, werd geschikt gemaakt om terreinen te bevoeien van Mol tot Bocholt.

In 1851 verkocht de gemeente Lommel 230 Ha aan de Staat om te bevoeien. Reeds in 1849 was besloten een landbouwkolonie op te richten van 20 boerderijen met elk 4 HA 70 a bijhorend grond. Daarvoor werden 112 Ha door de gemeente ter beschikking gesteld. Deze boerderijen beschikten elk ook nog over één Ha bevoeide grond in de vloeiveiden, die in 6 aaneengesloten blokken werden aangelegd.

Het is over de 6 blokken dat het gaat. De landbouwkolonie ging failliet en werd in de loop der jaren versnipperd. Men kan hun ligging echter nog goed waarnemen. 2 blokken zijn eveneens overgegaan op en versnipperd door particulieren. De 4 laatste blokken zijn steeds één geheel gebleven. Gelukkig maar. Deze 4 laatste blokken, die door de gemeente voor een aanzienlijke som werden aangekocht, waren sedert jaren eigendom van de Union Allumettiére (lucifermakers). Zij hebben in de loop der jaren talloze experimenten gedaan met aanplantingen en boomsoorten.

Elke blok heeft een breedte van 300 meter en een lengte variërend van 1100 tot 1400 meter. De blokken zijn doorsneden van een goed doordacht en ingenieus systeem van bevoeiings en afvoerkanaaltjes. Zij kunnen stuk voor stuk vol of droog getrokken worden door sluisjes.

Om de fijne nivelleringsstechniek naar waarde te kunnen schatten, moet men zich indenken dat er tussen blok 1 en Blok 6, dat wil zeggen over een lengte van 1800 meter, slechts een hoogteverschil bestaat van 5 meter. Van Oost naar West is er in elke blok nog geen niveauverschil van 1 meter over een lengte van gemiddeld 1250 meter. Dankzij een vernuftig systeem van boven- en onderzoeven bevoeit het binnenstromende water elke vierkante decimeter van de ganse oppervlakte van elk perceel. Voorwaar een staaltje vakmanschap om duimen en vingers af te likken. Petje af voor onze voorouders.

Het systeem is dan ook uiterst kwetsbaar. Na al die jaren werkt het dan ook nog bijna feilloos. Ge moet het zien, het is niet te geloven. Alhoewel het in de loop der jaren lichte aanpassingen onderging, naar gelang de tijd de noodzaak daarvan opdrong, werkt het in principe nog op dezelfde manier met dezelfde middelen.

De regeling van het stelsel gebeurt door mensen, die reeds van jongsaf vertrouwd zijn met het ingewikkeld net van sloten, grachte, sluiszen en bruggen. Zij staan eveneens in voor het onderhoud. Hun gevorderde leeftijd vraagt echter dringend in dienst name van jonge krachten, zodat deze tijdig kunnen worden opgeleid en ingewijd, want anders zal over enige jaren geen mens meer weten hoe het systeem werkt. Een zeldzaam waardevol cultuurtechnisch monument zal dan veel van zijn waarde verliezen. Geld is bij deze aangelegenheid niet bepalend.

Met deze koop heeft de gemeente een belangrijk natuurgebied verworven voor de gemeenschap. Met de verwerving echter ook de verantwoordelijkheid. Zij heeft de wens uitgesproken het te behouden zoals het is en wil de noodzakelijke onderhoudswerken uitvoeren om het in zijn huidige staat te behouden, misschien zelfs te verbeteren. Albert Mertens en Jos Van Winkel hebben in hun publikaties de waarde aangetoond van dit gebied over alle disciplines. Deskundigen wezen op de zeer hoge didaktische en wetenschappelijke waarde.

Politiek sluit echter ook compromissen in. Men kan de gemeenschap niet laten opdraaien, zonder daar iets voor in de plaats te stellen. Het gebied houdt talrijke recreatiemogelijkheden in, waarvan men het publiek kan laten genieten.

Om alle facetten in functie van hun waarde aan bod te laten komen, werd daarom een "Adviesraad Wateringen" opgericht. Daarin zetelen: Schepencollege, Gemeente, Aanplantingsdienst, Waters en Bossen, Wielewaal, Limburgse Natuurgidsen, Lommelse wandelclub, Lommelse VVV en particuliere eigenaars.

Om de Wateringen zodanig te beheren, dat alle geïnteresseerden aan bod komen, kwam men tot de volgende besluiten:

-Blok 1 en 2 krijgen de benoeming LANDBOUWGEBIED op het gewestplan; Blok 3,4,5,6 krijgen de benoeming RESERVAAT op het gewestplan.

-Het beheer gebeurt door Waters en Bossen in nauwe samenwerking met het gemeentebestuur en de gemeentelijke beplantingsdiensten. Behalve Blok 1 en 2 valt alles onder de bescherming van de Boswet.

-Gezien de uitermate grote kwetsbaarheid van het gebied, wordt het slechts voor het publiek open gesteld op vast-gestelde dagen.

De Limburgs Natuurgidsen leiden wandelingen, die doorgaan op elke eerste zondag van de maand. Het vertrek valt steeds om 14.00 uur aan de Christelhoeve op het einde van de Koloniestraat.

Op diezelfde dagen mag het publiek vrij wandelen op de wegen.

Elke groep van minimum 12 personen kan geleide wandelingen aanvragen, dit moet echter gebeuren 3 weken van te voren op het VVV-secretaariaat.

-De jacht wordt openbaar verpacht over periodes van 3 jaar.

Zij zal onder speciale reglementeringen vallen en verboden zijn op de dagen van de publieke wandelingen.

-Enkele visvijvers zullen verpacht worden aan Lommelse vissersclubs. Andere vijvers worden alleen verpacht aan de meest biedende Lommelaars. Er mogen geen constructies worden opgericht. De spijssloot wordt voor het publiek opengesteld. Hiervoor is een vergunning vereist.

-Voorlopig is de uitbreiding van het landbouwareaal uitgesteld. Daarvoor zou kapping van de populierenaanplanting en nivellering van de gronden noodzakelijk zijn. Dit zou te allen prijze vermeden moeten worden. Daarom is verdere bezinning en ruggespraak met onze vrienden, de boeren, noodzakelijk.

BESLUIT:

-Alhoewel de gemeente 5 jaar geleden de kans schijnt gehad te hebben dit gebied aan te kopen aan de helft van de nu gegeven prijs, juichen wij de koop toe. Bravo en gefeliciteerd.

-Ook de poging tot gemeenschappelijk overleg is prima werk.

-Te koop komende stukken in blok 1 en 2 zouden door de gemeente moeten worden aangekocht. Ze kunnen dan bij het reservaat worden gevoegd.

-Het kappen van de aanplanting op blok 1 en 2 is af te raden. De boeren zouden onmiddellijk overgaan tot nivellering van de stukken om een machinale landbouw mogelijk te maken. Wij sympatiseren met de boeren, maar ze moeten ons standpunt begrijpen. Het bevoelings-systeem dat nog altijd in tact is, zou onmiddellijk worden vernietigd en heel de eigen fauna en flora zou verdwijnen.

-Alle blokken vergen een nauwkeurig onderhoud. Dat is ondoenbaar voor 2 mensen. Er zijn momenteel 265.000 werklozen. Daar moeten mensen bij zijn die in de Wateringen willen werken. Het is onmogelijk dat er geen mensen zijn, die hier willen werken als ze begrijpen welk uniek gebied hier ligt. Het werk is zwaar, maar zinvol en gezond.

-Er moet dringend begonnen worden met jonge krachten op te leiden, zoniet zitten we over een paar jaar potvast en gaat het gebied verloren bij gebrek aan mensen die weten hoe het systeem functioneert. Geld mag hier geen rol spelen. Er zijn zoveel mensen die bij voorbeeld bij de RVA een herscholingscursus volgen. Dat kan ook in dit gebied. Het zal ze tot uitzonderlijke vaklieden maken.

-Alhoewel wij met Dr. J. Bakker van mening zijn dat men de natuur en het landschap verheft tot een prothese, door natuurgebieden te bestemmen of te bewerken voor recreatie, vinden wij dat hier positief werk werd verricht. Er kan hier tenminste gezegd worden dat naar samenwerking is gezocht.

-Men zal waarschijnlijk nooit slagen van dit geval een rendabel iets te maken. Wij hopen dat dit hier niet als eerste eis wordt gesteld. Daar is het gebied veel te bijzonder voor. Hier moet in de eerste plaats ecologisch worden gedacht. En niet alleen worden gedacht, ook gehandeld. Dat is men verplicht aan het nageslacht.

J. Leijssen.

BRONNEN:

Lommel, mededelingen vanwege het gemeentebestuur, nummer 25.

Het Belang van Limburg van 8 juli 1977.

Notities over de vloeiveiden..... J. Van Winkel.

Flora en Avifauna van de vloeiveiden van Lommel.. A. Mertens.

Ontstaan en ontwikkeling van Lommel-Kolonie.....F. Mertens.

 GOED GEADVISEERDE POLITICI KUNNEN WAARDEVOLLE BESLUITEN TREKKEN.

ENKELVOUDIGE SLEUTEL VOOR DE IDENTIFICATIE VAN DE BLADMOSSEN.

Samenstelling: Pater Landewald Janssen o.f.m.

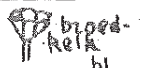
NODIG: een minimum 8-maal vergrotende loupe; soms is een microscoop met de kleinste vergroting eveneens nuttig.

- Voorkomen in Limburg : AA zeer algemeen, A algem., Va vrij alg., VZ vrij zeldzaam
- bl = blaadjes - ks = kapsel - ksst = kapselsteel - vl = vochtlievend - grw = greppelwand - bst = boomstam

I. ENKELE ZIJTAKJES BIJEN, TAKJESROZET AAN TOP: SPAGNUM SPECIES VeenmossenII. STENGELS MEEST RECHTOP, KS MEEST AAN TOP : TOPKAPSELMOSSENa. Kussentjesvormend :

1. Laag, groengrijs kussentje, bladtop met lang glashaar, kapsel tussen de bl, op stenen, muren A : GRIMMIA PULVINATA Muisjesmos
2. Dikker kussen, blauwgroen, bos VA LEUCOBRYUM GLAUCUM Kussentjesmos

b. Broedknopjes aan de stengeltop :

3. Gesteelde knopjes, laag, vl, bst VA AULACOMNIUM ANDROGYNUM Boemknopjesmos
4. " " , groter, ven, A AULACOMNIUM PALUSTRE Moerasknopenmos
5. Laag, bebladerd broedkelkje bst VA TETRAPHIS PELLUCIDA Viertandmos

c. Kapsel met sterk behaard huikje :

6. Laag, haartje aan bltop, heide AA POLYTRICHUM PILIFERUM Ruig haarmos
7. Hoger, ks scherp vierkant, ven AA POLYTRICHUM COMMUNE Gewoon haarmos

d. Knikkend kapsel min of meer peervormig :

8. Laag, zilvergroen, stenen AA BRYUM ARGENTEUM Zilvermos
9. Laag, rode kssteel, ks spoedig afvallend, bl aan de top gezaagd, stengel rood AA POHLIA NUTANS Peermos
10. Andere mossen met knikkende kapsels BRYUM SPECIES Knikmossen

e. 11. Laag, ksst krullend, brandplekken A FUNARIA HYGROMETRICA Krulmos

f. 12. Laag, ksst roodpurper, ks overlangs gevoerd,

vormt overal grote plekken AA CERATODON PURPUREUS Purpersteeltje g. Blaadjes gerimpeld, bladrand gezaagd :

13. Vrij laag, vl, grw A ATRICHUM UNDULATUM Rimpelmos
14. Vrij laag, met ook liggende stengels vl VA MNIMUM UNDULATUM Gerimpeld sterremos

h. Blaadjes met haartje aan de top :

15. Laag, ksst geelachtig, kapseltanden spiraalvormig gewonden, muren, stenen AA TORTULA MURALIS Muurmos
16. Laag, bl ovaal met lang haar aan de top, droog is de stengel gedraaid stenen VA BRYUM CAPILLARE Gedraaid knikmos

i. Prienvormige blaadjes naar één zijde gericht :

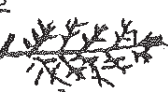
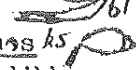
17. Laag, zodevormend, grw A DICRANELLA HETEROMALLA Pluisjesmos
18. Groter, (dennen)bos VA DICRANUM SCOPARIUM Gaffeltand
- j. 19. Topbl ster vormend, vl AA MNIMUM HORNUM Gewoon sterremos

k. Blaadjes in twee rijen, blaadjes hebben dorsale vleugel :

20. Zeer laag, ksst aan top, grw VZ FISSIDENS BRYOIDES Gewoon vedermos
21. Iets groter, ksst aan voet, grw Z FISSIDENS TAXIFOLIUS Taxusvedermos
22. Nog groter, ksst tussen top en voet vl Z FISSIDENS ADIANTHOIDES Maerasvedermos

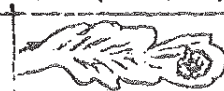
III. STENGEL VERTAKT EN MEESTAL LIGGEND, KAPSELSAAN KORTE ZIJTAKJES :

SLAAPMOSSEN

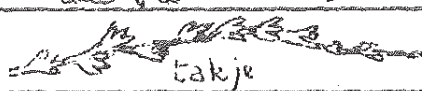
1. 23. Rechtop als een boompje, vl VZ CLIMACIUM DENDROIDES Boompjesmos
- m²⁴ Twee-driedubbel geveerd, mooi, vl Z THUIDIUM TAMARISCINUM Thujamos
- n. Regelmatig geveerd :
25. Fijn mos, ks gesnaveld (z) vl A EURRHYNCHIUM PRAELONGUM Fijn snavelmos
26. Grover, mooi, schubachtig vl VA PSEUDOSCLEROPodium PURUM Ladderms
27. Zijdeglans, droog gekruld, muren VA HAMALOTHECIUM SERICEUM Zijdemo
28. Met roodbrijne stengel, dennebos AA PLEUROZIUM SCHREBERI Bronsmos
29. Topbl lange punt vormend, vl A CALLIERGONELLA CUSPIDATA Puntmos
30. Bltop klauwvormig, verand. stenen bst A HYPNUM CUPRESSIFORME Klauwtjesmos
- o. Onregelmatig geveerd :
31. Zeer fijn draadvormig, vl VA AMBLYSTEGIUM SERPENS Fluïddraadms
32. Opstijgende takjes, bl haakv. vl A RHYTIDIADELPHUS SQUARROSUS Weidehaakmos
33. Ks kort en dik, bl gezaagd, ksst vl wratjes, zeer veranderlijk, overal AA BRACHYTHERCIUM RUTABULUM Dikkopms
34. Opstijgende takjes touwv. zand, gras A BRACHYTHERCIUM ALBICANS Duindikkopmos
35. Platliggend, bl in twee rijen samengedrukt, grw, bos A PLAGIOTHECIUM LAETUM Gewoon platms
36. Zelfde uitzicht, fijner, boomstammen, grond A : ISOPTERIGIUM ELEGANS Pronkms stengels

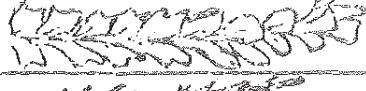
ENKELVOUDIGE SLEUTEL VOOR DE IDENTIFICATIE VAN ENKELE LEVERMOSSEN.

I. LEVERMOSSEN MET THALLUS (lap- of lintvormig) : THALLEUZE LEVERMOSSEN

37. <u>MARCHANTIA POLYMORPHA</u> <u>Parapluitjesmos</u> AA vl	broedbekers 2erlei ks		man. vrouw
38. <u>LUNULARIA CRUCIATA</u> <u>Halvemaantjesmos</u> VZ	halvemaanv. broedbekers		broedbekers
39. <u>CONOCEPHALUM CONICUM</u> <u>Kegelmoss</u> Z	ademopeningen kegelv.ks		
40. <u>PELLIA EPIPHYLLA</u> <u>Moeraslevermos</u> A vl	lint- tot lapvormig		rijn ks
41. <u>RICCIA FLUITANS</u> <u>Watervorkjes</u> A water	lintjes in het water		eindvorkjes

II. LEVERMOSSEN MET BLAADJES : BEBLADERDE LEVERMOSSEN

42. <u>PTILIDIUM CILIARE</u> <u>Franjemos</u> A dennenbos	rijk vertakt gewimperde bl		bl steek vergroot
43. <u>LEPIDOZIA REPTANS</u> <u>Neptunusmosje</u> VZ bos	zeer fijn 3-4 lobjes		takje rijn ks
44. <u>DIPLOPHYLLUM ALBICANS</u> <u>Nerfmos</u> VA bos, grw	onder en boven- lob, schijnnerf		
45. <u>SCAPANIA SPECIES</u> <u>Schoffelmossen</u> vl	idem, zonder schijnnerf		stengeltop van Scapania nemu- rosa

46. GYMNOCOLEA INFLATA <u>Broedkalkje</u> A ven	klein, twee- lobbig, ks -	 takje met ks
47. LOPHOCOLEA BIDENTATA <u>Gewoon kantmos</u> A vl	scherpe lobben losse stengels	 ks
48. LOPHOCOLEA HETEROPHYLLA <u>Gedrongen kantmos</u> A vl	ook bl zonder lobben, dicht	 eindbljes niet ingesneden
49. CEPHALOZEA BICUSPIDATA <u>Gaffelmosje</u> A gw	zeer fijn diep gevorkt	 ks
50. CALIPOGEA MUELLERANA <u>Buidelmos</u> A grw	let op sten- gelaanhangsels	 bl. tegenoverstaand stengelaaanhangsels

Ankele KORSTMOSSEN (= samenleving van zwammen + wieren)

(Voor betrouwbaar determineren van Cladonia species : reagentia gebruiken!)

51. CLADONIA PLEUROTA <u>Rood bekermos</u>	 blaadjes	52. CLADONIA FLOERKEANA <u>Purperrood bekermos</u>	 kort ver- takht
53. CLADONIA CHLOROPHAEA <u>Groen bekermos</u>		54. CLADONIA DESTRICTA <u>Plat heidestaartje</u>	 licht geel- groen los iets platte groen
55. CLADONIA FIMBRIATA <u>Melig heidestaartje</u>	 bleek hyn-rietig welvig of geen blaadjes	56. CLADONIA FURCATA <u>Gevorkt bekermos</u>	 eindtakjes telkens weer gevoert
57. CLADONIA IMPEXA <u>Rendiermos</u>	 taktop kas open oksels	58. CLADONIA SYLVATICA <u>Bosrendiermos</u>	 taktopje naar één zijde zeer vertakt
59. CETRARIA ACULEATA <u>Kraakloof</u>	 droog zijnde kroakt onder de voet donkerbruin	60. CETRARIA ISLANDICA <u>Ijslands korstmos</u> (Lomburg; landduinen)	
61. PELTIGERA CANINA <u>Gewoon ledermos</u>		62. HYPOGYMNIA PHYSODES <u>Gewoon boomkorstmos</u>	
63. XANTHORIA PARIETINA <u>Muurkorstmos</u>	 geel- achtig ocys- gloeiend	64. EVERNIA PRUNASTRI <u>Pletmos</u>	 hang aan oude bomen (Colman)

SPAAR DE BRAAKLIGGENDE GRONDEN, ZO REDT U ONZE MOOIE MOSSEN.

22.

SINT FRANS TOT BROEDER MOS.

door Landewald Janssen.

Heusden, Pasen 1973.

Ik hou van je, broeder Mos;
jij bent de benjamin, de kleine,
het laatste steeds en laagste
als levend tapijt gespreid
aan mensenvoeten,
jij bent als wie, niets waard,
wilt dienend buigen
als wij je zonder erg vertrappen
doch veert je blad weer op
in vrede, ongeknakt,
om onze wandel te verblijden.

Ik hou van je, Broer Mos,
want waar de trotse bomen
niet meer op de flanken stijgen
noch fiere kruiden kiemen,
daar kleed jij met je dicht
helgroen en gouden stiksel
het hard en bar gesteente,
veroverd ook de kruinen
als wou jij melden:
"Waar niets meer wortelt,
waar zonnestrallen schroeien
daar wil ik hemeldiepten
begroeten op graniet
en ongetemd basalt.

O Kleine Broeder Mos,
als ik mij neig naar je
gering geveerde twijgjes
hoe wonderbaar als kant
als weefsel wijd vermaard
met duizendvoude snit
hoe wonderbaar
heeft jou gevormd de Wijze
als wou Hij ons bewijzen,
wat wij in stil bezinnen
ervaren, hoe het kleine
zijn lof het luidst verkondigt.

Leef lang, mijn Broeder Mos,
gelijk de Maker je bedoelde
in immer moedig streven
om leven voort te geven:
je sporendosjes fraai gekapseld
op tere steeltjes
je broedselknopjes
geborgen in de oksels
of rijpend op de toppen
omsluitend altijd
een nieuwe levenskracht.

o Wonder Broertje Mos,
zo arm en needrig klein,
zo licht tevreden,
leer jij mij hoe ik
te leven moet in buigend
fijnvoelend Godsontmoeten,
leer jij mij hoe ik, soms
verkreukt weer rijzen kan
met dauw en zon verkwikt
die uit de hemel dalen
en hoe, langs rotsig pad,
mijn tocht voltrokken wordt
naar waar de lichten stralen
in onvergankelijk loven.

Een NATUURFOTOGRAAF is in de eerste plaats een NATUURBESCHERMER.

Voor de kineast en fotograaf is de natuurfotografie ongetwijfeld een boeiende en aangename hobby.

Natuurfotografie biedt echter ruimere perspectieven. Hoeveel duizende kijkers kunnen tijdens de lange winteravonden genieten en vreugde beleven aan de vele natuurdocumentaire's op T.V. of natuurbijeenkomsten? De opvoedkundige waarde van de natuurfotografie heeft in het onderwijs reeds lang vele kinderen de ogen geopend voor de rijkdom van de planten- en dierenwereld. De groeiende natuurinteresse voor de natuur bij het publiek, de bescherming en waardering van ons natuurpatrimonium is mede te danken aan de weldoende invloed van de natuurfotografie.

Niemand twijfelt eraan, dat het rechtstreeks contact met de levende natuur ideaal is om het natuurbeleven te stimuleren. Film en dia zijn daarbij de middelen om de opgedane kennis te verruimen en anderen tot bescherming van het wondere leven in de natuur aan te sporen.

Waarschijnlijk twijfel je er ook niet aan dat de natuurfotografie ook nadelige effecten kan hebben. Niet alleen is een goede kennis van de fotografische techniek noodzakelijk, ook moeten de fotografische bezigheden in de natuur met de nodige natuurhistorische kennis gepaard gaan. 'T Behoud van een broedgeval van een zeldzame vogel is uiteindelijk belangrijker dan de prachtigste opnamen bij het nest. Beseffen dit alle natuurfotografen wel voldoende? Zijn ze op de eerste plaats wel natuurbeschermers????

Over dit laatste maken een aantal natuurfotografen en natuurbeschermers zich niet ten onrechte ernstige zorgen. In een aantal landen zoals Engeland, Duitsland en onlangs ook in Nederland werd daarom overgegaan tot het oprichten van een NATUURFOTOGRAFENGILDE. Hun doelstelling luidt derhalve: "Het bevorderen van een wijze van natuurfotografie en cinematografie, die in overeenstemming is met de algemeen aanvaarde normen van natuurbescherming".

Voor de praktijk van het werk heeft de natuurfotografengilde een aantal richtlijnen voor natuurfotografen en -filmers opgesteld, een "groe-tien" voor natuurfotografen.

We hebben deze richtlijnen uit "De Natuurgids", het tijdschrift van het I.V.N. in Nederlands Limburg overgenomen. "Natuurfotografen moeten zich ONTHOUDEN VAN DE VERSTORING VAN DE NATUUR in de ruimste zin van het woord."

Onder verstoring van de natuur wordt ondermeer verstaan:

- Het op nadelige wijze beïnvloeden van het gedrag van levende organismen van gelijk welke aard;
- het verstoren van de natuurlijke omgeving van de te fotograferen planten en dieren;
- het zodanig ingrijpen in bestaande toestanden, dat daardoor de natuurlijke bescherming van planten en dieren verloren gaat;
- het storen van dieren bij het zoeken naar voedsel;
- het zodanig optreden, dat dieren hun biotoop moeten verlaten;
- het zich op een zodanige wijze ophouden in de natuur, dat levende organismen daarvan schade ondervinden;
- het direct fotograferen van nesten en nestholten, waardoor schade kan worden toegebracht;
- het geven van bekendheid aan vindplaatsen van dieren en planten;
- het door middel van kunstmatige geluiden of op andere wijze uitlokken van schadelijk onnatuurlijk gedrag;
- het vangen op een andere wijze uit hun natuurlijke omgeving halen van dieren voor fotografische doeleinden;
- het verstoren van de winterslaap;
- het plukken of uitgraven van te fotograferen planten;
- het beschadigen van de omringende vegetatie;

Wij zijn er van overtuigd, dat iedere natuurvriend-fotograaf, die het met de milieubescherming EERLIJK meent, deze richtlijnen niet in de wind KAN OF WIL slaan.

Wie meer wil weten over de "NATUURFOTOGRAFENGILDE", kan zich steeds wenden tot het secretariaat natuurfotografengilde, Leidseplein, 7 Harlem.

Wily Peumans.

 BEHOUD VAN PLANT, DIER EN MILIEU IS VOOR HET NAGESLACHT BELANGRIJKE
 DAN DE MOOISTE NATUURFOTOGRAFIE.

Op de valreep.

ZATERDAG, 1 OCTOBER.

DEELNAME AAN DE EERSTE MANIFESTATIE TEGEN DE KERNENERGIE TE ANTWERPEN.

In samenwerking met de BBL-Vlaanderen, organiseren de Verenigde Aktiegroepen voor Kernstop (VAKS) en de Groene fietsers, een grote nationale manifestatie te Antwerpen op zaterdag 1 oktober, onder de naam HET GROTE GEBEUREN; ook Intervirennement-Wallonie en Les Amis de la Terre nemen deel aan de organisatie.

Het doel van de manifestatie is de bevolking te sensibiliseren voor de dreiging van de kernenergie op industrieel vlak en aan te zetten tot verdere protestacties.

De initiatiefnemers en een vijftwintigtal andere verenigingen, alsmede een aantal leidinggevende personen uit de socio-culturele wereld die reeds hun steun toezegden, streven naar een ruime frontvorming van alle milieubewuste groeperingen en personen uit het ganse land.

Het anti-nucleair front, zal alle wettelijke middelen aanwenden om de bouw van Tihange III en Doel IIII te verhinderen. Ook zal het zich verzetten tegen de hervatting van de werkzaamheden aan de opwekkingsinstallaties van Eurochemic te Dessel.

De manifestatie te Antwerpen, die precies een week na een betoging tegen de snelle kweekreactor te Kalkar plaatsvindt, zal een uitgesproken vreedzaam en ludiek karakter hebben. De organisatoren verwachten dan ook een zeer grote deelname, vooral in gezinsverband. Het is eigenlijk allemaal gespeeld om het gezin. Het kulminerend punt van de manifestatie is een Fietseling op de Grote Markt van Antwerpen met om 3 uur, een minuut stilte ter ere van de gewezen en komende slachtoffers van de ioniserende stralen.

Door een reeks uiteenlopende acties zal het anti-nucleair front ook na 1 oktober de parlementsleden en de bevolking trachten te sensibiliseren voor de gevaren en de negatieve gevolgen op economisch vlak. De initiatiefnemers hopen dat een massaal verzet vanwege de betrokken burgers, de regering onder druk zal zetten, om af te zien van een keuze die door particuliere belangen werd opgelegd.

In de loop van de maand september zullen meer bijzonderheden over HET GROTE GEBEUREN en verdere acties verspreid worden langs de media.

PRACTISCHE GEGEVENS:

- BBL vraagt zoveel mogelijk gebruik te maken v/h openbaar vervoer;
- Hoe zich te verplaatsen naar Antwerpen?

a. Liefst per trein:

vertrek te Hasselt om 11.10 uur;
aankomst te Antwerpen 12.56 uur;

vanaf 10 personen is het mogelijk een groepstiket te bekomen.

- b. ofwel met eigen vervoer. Probeer het echter uit principe te vermijden, omdat dit ook milieuvervuilend is. Zorg in alle geval, dat je wagen ten minste vol zit.
De manifestatie vindt plaats in de vroege namiddag.
Gelieve tijdig de pers te raadplegen.
- c. Ofwel met de trein van 7.31 zodat eventueel geïnteresseerden een groepsbezoek kunnen brengen aan de Zoo. Zo steun je tevens de Zoo. Natuurgidsen zullen plaatselijk rond leiden.
Vóórverzameling aan de ingang van de Zoo om 9.00 uur.
Er zal getracht worden een groepskaart te bekomen.

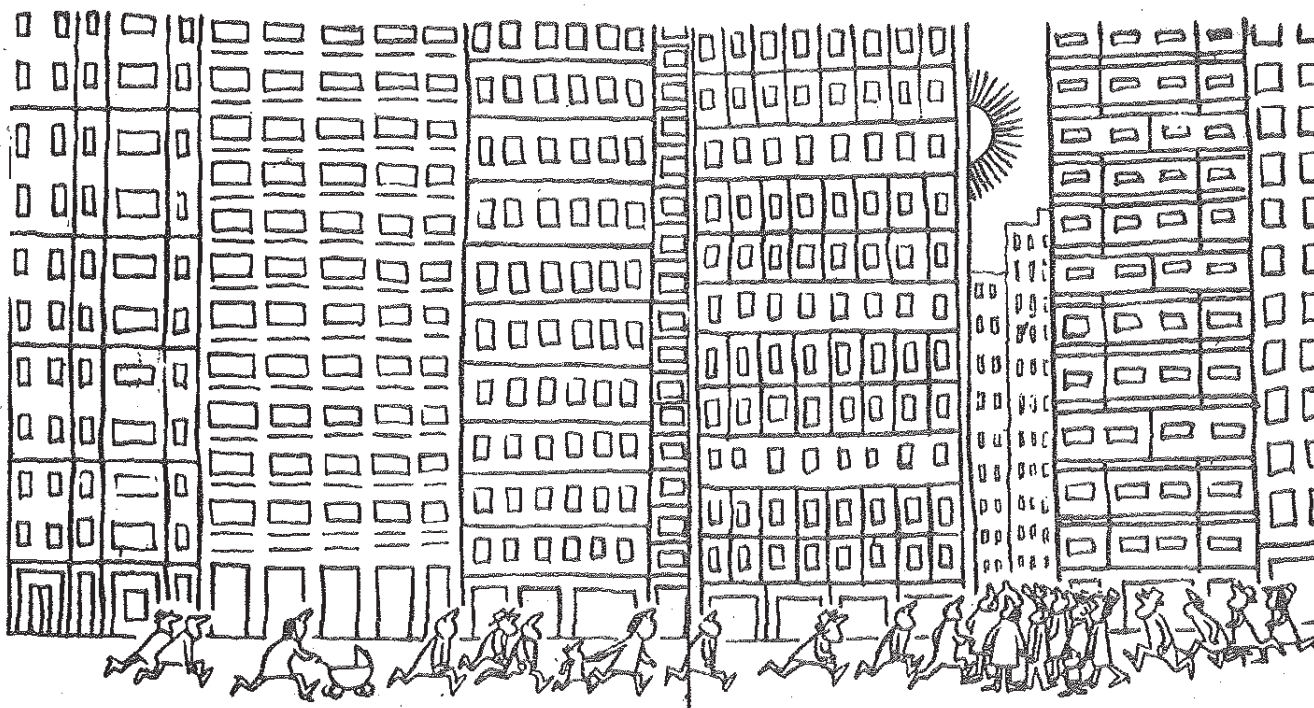
-Terugreis:

Antwerpen: 18.14 uur- Hasselt: 19.59 uur.

Antwerpen: 19.45 uur- Hasselt: 21.29 uur.

-Wie meer inlichtingen wenst, kan bellen naar het secretariaat van de natuurgidsen, liefst 's avonds: tel: 011/73 52 79.

-Niets belet de eventuele deelnemers uit te kijken naar andere vervoermiddelen, dan die van het openbaar vervoer. We hebben ons om praktische redenen menen te moeten beperken tot één vertrekpunt: namelijk Hasselt.

Miragoulas